

Љубомир Д. ФРЧКОСКИ

W

*I li rabot et e
kako lu/e
i li umret e!*

W

FR^KOVCI

ЗА ШТО СЕ РАБОТИ ВО РЕФОРМИТЕ НА СУДСТВОТО

Дебатите во и околу политиката секогаш се во основа дебати за МОКТА. Тоа никогаш не треба да се заборава. Дебатата за реформите во македонското правосудство е дебата за и околу моќта, исто така. Секако, дебатите околу моќта се легитимни и нужни во демократијата и не значат вредносно лош или негативен правец на дебатирање. Моќта е легитимна цел и инструмент во демократската политика. Моќта единствено не треба да се претвори во цел за себе туку треба да служи "за тоа моралните вредности да зафатат корен и правец". Тоа е дефиниција на улогата на моќта во демократската политика. Таа служи за реализација и промоција на други морални вредности, кои општеството ги дели. Имено, таа секогаш е инструментална.

Каде се крие прераспределбата на моќта со најавените судски реформи и која е нивната инструменталност: за кои всушност "повисоки" морални вредности позади дебатата за моќта - може да стане збор во Македонија?

Во современите демократии (како и во оние ретките историски случаи на демократија, исто така), секогаш има тензија меѓу два типа на СУВЕРЕНОСТ, а со тоа два типа на конституционализам (кој таа сувереност ја формулира во политички систем и поредок): помеѓу конституционализмот заснован на правата на граѓаните и конституционализмот на политичкото граѓанство; помеѓу правниот и политичкиот конституционализам. Правниот конституционализам се концентрира врз правните механизми на ограничување на можностите за злоупотреба на власта и заштита на индивидуалните права на човекот, а политичкиот конституционализам се бави и ги зема за приоритет политичките практики со кои слободните граѓани ги уредуваат односите меѓу себе на принципот на мнозинската демократија.

Правниот конституционализам го дефинира граѓанинот со посредство на неговите права, а политичкиот конституционализам го става во приоритет, пред другите права правото на граѓанинот на слобода на изразувањето и политичкото формулирање на борбата меѓу различните концепции за правдата и правци на развитокот на општеството. Либералните и социјал-демократски политички теории и практики се, пред сè, поврзани

со давање приоритет на правниот конституционализам, а т.н. комунитаристички теории со вториот, политички конституционализам (и републиканска традиција).

ПРАВНИОТ КОНСТИТУЦИОНАЛИЗАМ ИМА ЗАД СЕБЕ ВЕРУВАЊЕ, ВРЕДНОСТ, НА НЕКОЈА КОНЦЕПЦИЈА НА ИНДИВИДУАЛНИ ЧОВЕКОВИ ПРАВА КОЈА Е ПРЕД-ДРЖАВНА И Ѓ ПРЕТХОДИ НА ДРЖАВАТА. НЕЗАВИСНО КА-

КО ТОЈ ИЗВОР СЕ ОБЈАСНУВА: СО ПРИРОДНИТЕ ПРАВА НА ЧОВЕКОТ, ПОЗИТИВИСТИЧКИ ИЛИ КАКО РИЧАРД РОРТИ, ПРАГМАТИЧКИ - СЕПАК СЕКОГАШ ИМА НЕКОЈА ТЕОРИЈА НА ЧОВЕКОВИ ПРАВА КОЈА Ѓ ПРЕТХОДИ И Е ПОСТАВЕНА НАД ДЕМОКРАТИЈАТА НА СЛОБОДНИТЕ ГРАЃАНИ. Демократските одлуки и демократскиот суверенитет оличен во Парламентот, во оваа теорија секогаш е ограничен суверенитет со пра-

вата на индивидуалниот граѓанин. Вториот, политички конституционализам е оличен во комунитаристичките или републиканските теории и различно од првиот - дава приоритет на политиката, слобода на граѓанинот да се договара (преку изборите и во политичката дебата) за тоа што е најважно за државата (не секогаш се тоа правата на индивидуата). **КОМУНИТАРИЗМОТ ЗНАЕ ДА ИМ ДАДЕ ПРЕДНОСТ НА ВРЕДНОСТИТЕ НА ЗАЕДНИЦАТА ИЗРАЗЕНА ВО МНОЗИНСКОТО МИСЛЕЊЕ И ЗАКОНОДАВНАТА МОЌ НА ПАРЛАМЕНТОТ**, да ја нагласи хомогеноста на заедницата и идеите што е за неа како целина најдобар развиток. **НЕКОГАШ ТОЈ ЗАВРШУВА ВО ДЕБАТИ ЗА НАЦИОНАЛНА ДРЖАВА, ЈАЗИК, ЧЕСТО КУЛТУРАТА И ИСТОРИЈАТА ОДАТ РАКА-ПОД-РАКА.**

Во секоја од современите демократии овие два конституционализма коегзистираат помеѓу себе во соодветен баланс. Ова балансирање на "конституционализмите" е дебата на прераспределба на моќта помеѓу нив, всушност помеѓу различните слоеви на граѓани во демократиите.

Сè ова сакав да го наведат за да ја истакнам поентата на преод кој кај нас сега ќе се случи, а за кој малку кој знае што значи во политичка смисла и што како политичка борба ќе донесе. Имено, од преовладувачкиот политички конституционализам кај нас, кој се разви и

покрај тоа што концепциски не е "предвиден во Уставот". Имено, **УСТАВОТ Е РАЗВИЕН НА ОСНОВИТЕ НА ПРАВНИОТ КОНСТИТУЦИОНАЛИЗАМ. ПОЛИТИЧКИОТ КОНСТИТУЦИОНАЛИЗАМ ПРЕДОМИНИРА ПОРАДИ НЕИСКУСТВОТО СО ТРАДИЦИИТЕ НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА И ПОРАДИ СИЛАТА И ЕУФОРИЈАТА НА ПОЛИТИЧКИТЕ ПАРТИИ. СО РЕФОРМИТЕ ВО СУДСТВОТО ТРЕБА ДА СЕ ПОТТИКНЕ И КОНЕЧНО ИЗВЕДЕ ПРЕОД КОН ПРАВНИОТ КОНСТИТУЦИОНАЛИЗАМ (ОНОЈ ОД УСТАВОТ НА РМ).**

Но, тука има едно од основните прашања: дали и каков е легитимитетот на нашите судии да ја преземат врз себе новата моќ со која тие ќе имаат поинаква, далеку помоќна позиција во општеството. Позиција која не само што ќе применува закон, туку која ќе може со судска одлука да покаже дека некој акт на Парламентот не е во согласност со Европската конвенција за човекови права и основни слободи. **СУДСТВОТО, СОГЛАСНО ОВАА НОВА УЛОГА, НЕ Е ВО ИСТА ПОЗИЦИЈА КАКО ПОРАНО И КАКО ШТО НАМ НИ Е ПОЗНАТО ОД НАШАТА ПРАКСА. ТАА ПОЗИЦИЈА НЕ Е САМО ПОДОБРУВАЊЕ НА ПЛАТИТЕ, НА ЗАВИСНИОТ СУДСКИ БУЏЕТ ИЛИ НАЧИНОТ НА ИЗБОРОТ И НЕЗАВИСНОСТА НА СУДИИТЕ. СИТЕ ОВИЕ ЕЛЕМЕНТИ СЕ ПРЕДУСЛОВИ ДА СЕ ДОСТИГНЕ НОВАТА МОЌ - А ТАА Е ДА СЕ БИДЕ**

АРБИТАР И КОН ЗАКОНСКАТА ФУНКЦИЈА НА ПАРЛАМЕНТОТ, ВЛАДАТА, ВСУШНОСТ ПАРТИИТЕ. ВО ТОА Е ПРИКАЗНАТА И ЗАРАДИ ТОА Е ВАКВОТО НАТЕГАЊЕ СО РЕФОРМИТЕ НА СУДСТВОТО.

Целината на дебатата во Велика Британија, на пример, околу имплементацијата на т.н. Акт за човековите права (Human Rights Act) од 1998 година, со кој им се дава моќ на судовите и судиите да проценуваат акти на британскиот Парламент и да носат т.н. "декларација за неусогласеност" (со која актот на Парламентот може да се прогласи за неусогласен со Европската конвенција за човекови права), се сведува на всушност истата дебата која кај нас ќе се води (сега не се води бидејќи никој не е свесен за нејзините корени и последици). Консеквенца на новата позиција на судството е моќта да арбитраира "да се меша" во работата на Парламентот и да се постави "над" политичкиот суверенитет на граѓаните кој тој Парламент го претставува.

Чувствувајќи во што е заднината и што ќе произлезе од реформата, која патем ни е наметната од ЕУ и која нашиве партии тешко или воопшто дека сами ќе ја спроведаат, партиите се обидуваат да ја разблажат или да го потценат капацитетот на судиите за новата позиција на моќ. Можеби и имаат делумно право кога ќе се погледне составот и знаењето на судиите, но нивниот избор беше и работа на партиите. **НО, ВО ОСНОВА ПАРТИИТЕ НЕ СЕ ЗАГРИЖЕНИ ЗА КВАЛИТЕТОТ НА СУДИИТЕ ТУКУ ЗА ОПАСНОСТА ОД ГУБЕЊЕ НА ЗНАЧИТЕЛЕН ДЕЛ ОД МОЌТА. СЕГА ТИЕ ПАРТИИ СОГЛЕДУВААТ ДЕКА: ТОЛКУ ПОТЦЕНУВАНИТЕ СУДИИ, КОИ ТИЕ ГИ ШУТКАЛЕ ПО ПАРТИСКИТЕ КУЛОАРИ И СИ ИГРАЛЕ СО НИВНАТА КАНДИДАТУРА ПРИ ИЗБИРАЊЕТО - ЌЕ ИМААТ МОЌ ДА ИМ "ПОПУВААТ" И ТОА ДЕФИНИТИВНО И НЕОТПОВИКЛИВО.**

Затоа се глупавите и избезумени идеи за: намалување на гласачкото мнозинство во Парламентот за организацискиот закон за судовите (за да се контролира судството колку-толку во иднина); за привремениот мандат на новоизбраните судии; или за генерален реизбор на судиите по донесувањето на реформите (за да се донесат уште "посвои" судии за нивна контрола во новата позиција).

Концепцискиот избор за доминација на правниот конституционализам направен во нашиот Устав и новите реформи кои тој правец само ќе го потенцираат - е дефинитивна насока за нова позиција на моќ на судиите. Всушност, за нивно прераснување во ДОМИНАНТНА МОЌ.

ТОА НИ Е ШТО НИ Е! ЗАТОА ПАМЕТ ВО ГЛАВА И ИЗБОР НА СУДИИ КАКВИ ШТО СЕ ДОСТОЈНИ. ПОСЛЕ Е ДОЦНА ЗА КАЕЊЕ, КАКО И ПРИ СЕКОЈА СЛИЧНА СИТУАЦИЈА.

